Ельміра МАМЕДОВА
інспектор служби освітньої безпеки
Управління патрульної поліції
в Дніпропетровській області
Департаменту патрульної поліції
(м. Дніпро, Україна),
доктор філософії в галузі права

Ігор ВОЙТУШЕНКО
аспірант кафедри
адміністративно-правових дисциплін
та публічного управління
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

Сучасні безпекові виклики, зумовлені повномасштабною збройною агресією проти України, актуалізували необхідність комплексного переосмислення змісту національної безпеки. Традиційно безпека держави асоціювалася переважно з військовими та правоохоронними механізмами, однак сучасні гібридні загрози доводять, що стійкість держави значною мірою залежить від гуманітарних, соціальних та ідентифікаційних чинників. Тема національної ідентичності України сьогодні має особливу актуальність. У контексті війни з Росією питання збереження мови, культури, традицій та історичної пам'яті стало не лише культурним, а й стратегічним – визначає здатність народу об'єднатися, протистояти зовнішній агресії та зберегти державність. Дослідження цієї теми дозволяє зрозуміти, як українці формують свою самобутність і що робить націю стійкою у складних історичних умовах.

Національна ідентичність виступає важливим елементом суспільної консолідації, що забезпечує внутрішню стабільність, довіру до інституцій влади та готовність громадян до спільного протистояння зовнішнім загрозам. У цьому контексті її формування стає не лише культурним чи соціальним процесом, а складовою державної політики у сфері національної безпеки.

Національна ідентичність охоплює систему спільних цінностей, історичної пам'яті, мовної єдності, політичної культури та усвідомлення громадянами належності до держави. У сучасних умовах вона виконує функцію соціального «захисного механізму», що зменшує вразливість суспільства до інформаційних маніпуляцій, пропаганди та дестабілізаційних впливів.

Досвід України після 2014 року та особливо після 2022 року демонструє, що саме високий рівень громадянської самоідентифікації став одним із ключових факторів національного спротиву. Масова волонтерська діяльність, самоорганізація громад та підтримка державних інституцій свідчать про прямий зв'язок між ідентичністю та безпековою стійкістю.

Таким чином, національна ідентичність трансформується у стратегічний ресурс держави, що доповнює військові та економічні складові безпеки.

Правовий аспект формування національної ідентичності полягає у створенні нормативного середовища, яке сприяє розвитку української політичної нації та захисту інформаційного й культурного простору.

В Україні цей процес забезпечується через:

- конституційні положення щодо розвитку української нації;
- законодавство про функціонування державної мови;
- державну політику національної пам'яті;
- освітню та культурну політику;
- нормативні акти у сфері інформаційної безпеки.

Водночас важливим залишається баланс між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав людини. Умови воєнного стану посилюють роль держави у захисті

інформаційного простору, однак ці заходи повинні залишатися правовими та пропорційними.

Формування національної ідентичності реалізується через систему публічного управління, де ключову роль відіграють органи місцевого самоврядування. Саме на локальному рівні відбувається щоденна взаємодія громадян із державою.

До основних управлінських інструментів належать:

- публічні комунікації органів влади;
- підтримка культурних і освітніх проєктів;
- інтеграція внутрішньо переміщених осіб;
- розвиток громадянської освіти;
- формування локальної історичної пам'яті;
- цифрові комунікаційні платформи.

Українські громади під час війни продемонстрували ефективність локального управління у зміцненні соціальної згуртованості. Наприклад, у багатьох містах реалізуються програми інтеграції ВПО через культурні заходи, спільні громадські ініціативи та освітні проєкти, що зменшує соціальну напругу та формує відчуття єдності.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україні спостерігаються важливі практики формування ідентичності:

- деколонізація публічного простору та перейменування топонімів;
- розвиток україномовного інформаційного середовища;
- активна державна комунікація під час криз;
- залучення громадян до волонтерських і оборонних ініціатив.

Ці процеси сприяли зростанню довіри до державних інституцій та підвищенню суспільної мобілізації.

Естонія після відновлення незалежності реалізувала політику цифрової ідентичності та громадянської освіти, що зміцнило стійкість суспільства до інформаційних атак.

Фінляндія впровадила модель «всеохоплюючої безпеки», де формування спільних цінностей і довіри між державою та суспільством є складовою оборонної політики.

Польща активно використовує історичну політику та локальні культурні програми для зміцнення національної єдності.

Ці приклади демонструють, що гуманітарна політика є невід'ємною частиною сучасних безпекових стратегій.

6. Проблеми та виклики

Попри позитивні тенденції, існують певні проблеми:

- нерівномірність гуманітарної політики в регіонах;
- недостатня координація між рівнями влади;
- інформаційні впливи держави-агресора;
- обмежені ресурси громад;
- потреба у системному правовому регулюванні політики суспільної стійкості.

Це потребує інтегрованого підходу, що поєднує право, управління та соціальну політику.

Висновки

Формування національної ідентичності є важливою складовою системи забезпечення національної безпеки України. Воно сприяє суспільній згуртованості, підвищує довіру до інституцій влади та зменшує вразливість держави до гібридних загроз. Правові механізми створюють інституційну основу цього процесу, тоді як публічне управління забезпечує його практичну реалізацію на державному та місцевому рівнях.

Український досвід доводить, що сильна ідентичність підсилює обороноздатність держави не меншою мірою, ніж військові ресурси.

Пропозиції та напрями подальших досліджень

1. Розроблення національної стратегії формування суспільної стійкості (resilience) із чітким правовим закріпленням ролі громад.

2. Посилення участі органів місцевого самоврядування у реалізації гуманітарної та інформаційної політики.

3. Впровадження програм громадянської та медіаграмотності на рівні територіальних громад.

4. Розвиток стратегічних комунікацій органів публічної влади.

5. Вивчення міжнародних моделей інтеграції безпекової та гуманітарної політики з адаптацією до українських умов.

Перспективними напрямами наукових досліджень є аналіз адміністративно-правових механізмів формування ідентичності, оцінка ефективності локальних безпекових практик та дослідження взаємозв'язку між довірою до влади й національною стійкістю.